

Za vrijeme konferencije 3. dani ICARUS-a u Hrvatskoj: Arhivi bez granica sudionici konferencije posjetili su Franjevački samostan u Vukovaru i upoznali njegovu knjižnicu i arhiv.

Franjevački samostan u Vukovaru – oživljena baština

Fra Ivica Jagodić

Samostanska knjižnica

Paralelno s obrazovnim radom javne pučke škole te studijem filozofije i teologije, franjevačka knjižnica u Vukovaru spremala je i čuvala rukopisna, a kasnije i tiskana djela. Većinu rukopisnih djela napisali su profesori franjevačkih učilišta kao priručnike u nastavi, a neka su imala i širu namjenu za hrvatski puk.

Na temelju pregledanog i popisanog vrijednog i bogatog knjižnog fonda knjiga i spisa prije Domovinskog rata, može se reći da je vukovarska samostanska knjižnica jedna od najvrjednijih starih knjižnica u Hrvatskoj (iza franjevačke knjižnice na Trsatu i knjižnice samostana Male braće u Dubrovniku). Na prvom mjestu nalaze se inkunabule, zatim hrvatske rijetke knjige do 1850. godine (*Rarissima Croatica*) poznatih hrvatskih pisaca iz toga vremena, poput Marijana Jaića, Franje Jambrekovića, Bartola Kašića, Ivana Meršića, Jurja Muliha, Pavla Posilovića, Tome Kempenca (prijevod), Stjepana Vilova i mnogih drugih. Tu su, također, strane rijetke knjige do 1600. godine. Sačuvana su djela iz XVI. stoljeća, velikim dijelom propovijedi, ali zastupljeni su i rimski pisci poput Cezara, Cicerona, Ovidija i dr., a među najvrjednija djela ubrajaju se i dva izdanja iz 1501. godine. Čuva se i nekolicina vukovarskih rukom pisanih kantuala i knjiga „Organum“ iz XVIII. stoljeća, a za povijest medicine su svakako zanimljiva dva djela Faventinusa.

Knjige su doživjele sudbinu grada Vukovara i Vukovaraca. Nakon četrnaest godina progonstva, poslije potucanja od nemila do nedraga, iz Iloka,

Šida, Zemuna, Beograda i Novoga Sada vraćene su u naš samostan – oštećene, prašnjave, pljesnive, propucane metcima i gelerima. Uz genocid u Vukovaru, dogodio se i kulturocid nad neprocjenjivim kulturnim bogatstvom u koje spada i franjevačka knjižnica, bogata inkunabulama i rijetkim knjigama naših pisaca i latinista do 1850. godine.

Pročitajte više: Benko Ivan Horvat, *Ranjene knjige u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru*, u: *Vukovarski zbornik*, br. 2, Ogranak Matice hrvatske Vukovar, Vukovar, 2007.

Ranjena baština

U velikim barbarskim napadima na Hrvatsku, posebice Vukovar, 1991. godine, veliko franjevačko knjiško blago stradava i jednim dijelom nestaje. Neke su knjige spaljene, neke su doživjele sudbinu ratnog vihora u stradavanju metcima i gelerima, dok su neke vrijedne knjige jednostavno nestale i danas se preko Interpola traže. Najveći dio knjiškog blaga prošao je sudbinu mnogih Vukovaraca, što znači da je završilo u progonstvu.

Nakon što su Vukovarci, a zajedno s njima i franjevci, morali otići iz grada, u samostanu su ostale knjige i ostale umjetničke vrijednosti Muzeja grada Vukovara, među kojim je bila i zbirka Antuna Bauera. Tada su providonosno na scenu spašavanja samostanskog blaga, svojom hrabrošću i snalažljivošću, nastupili fra Marko Kurolt iz franjevačkog samostana u Zemunu i fra Marko Malović iz franjevačkog samostana u Iloku. Fra Marko Kurolt, Vukovarac, odmah nakon okupacije grada preko Ministarstva veza Republike

Srbije tražio je dopuštenje za dolazak u Vukovar, kako bi iz svoga matičnog samostana spasio što se spasiti može. Čudesno je uspio izboriti odobrenje za odlazak u Vukovar sa šest vozila JNA u koje je trebao staviti svo blago. Nažalost, u samostanu je toliko toga bilo da nije moglo sve stati, no ipak glavninu spašava, odvozeći samostansko blago 12. prosinca 1991. iz Vukovara u Šid (u školu „Narodni front“), gdje će biti punih šest mjeseci, do 31. svibnja 1992. godine, kada je prebačeno u Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture u Novom Sadu, a tu je i ostalo sve do povratka u Vukovar 20. studenoga 2004. godine. Među tim umjetničkim vrijednostima bio je i moćnik krvi sv. Bone (kalež s dva anđela), koji je fra Marko Kurolt uspio pronaći, te u vožnji kroz cijelo vrijeme držao u svome naručju. Knjige nisu bile jer je njih preuzela JNA, koja jedan dio odvozi u beogradske vojarnje, a jedan dio (točnije 3.475 naslova) dovozi 3. siječnja 1992. godine fra Marku Maloviću u Ilok. Knjige, smještene u beogradskim kasarnama, koje su dopremljene iz spomenute škole u Šidu, kamo su prvotno bile evakuirane, fra Marko Kurolt, svojom mudrošću nalazi i doprema u franjevački samostan u Zemun. Zajedno s knjigama bilo je i desetak vrijednih slika iz samostana i crkve. Knjige u jednoj od beogradskih „kasarni“ bile su već određene za reciklažu. Fra Marko samostanske prostorije preuređuje u privremenu knjižnicu u koju je smjestio oko 6.000 naslova i čuvao ih sve do 2004. godine. Povremeno, kad se ukazala prilika, slao je knjige i slike za Zagreb, u nekoliko navrata po više stotina knjiga.

Knjižnica
Franjevačkog
samostana u
Vukovaru
© Ivica Jagodić

Arhiv
Franjevačkog
samostana u
Vukovaru
© Ivica Jagodić

Obnova knjižnice

Prema pregovoru međudržavnoga Povjerenstva za povrat kulturnih dobara republike Hrvatske i Republike Srbije, Franjevačkom su samostanu sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, 20. studenoga 2004. godine vraćene 3.833 stare i rijetke knjige kao i dokumenti vjenčanih, za godine od 1827. do 1952. s dvanaestogodišnje pohrane u Franjevačkom samostanu sv. Ivana Krstitelja u Zemunu. Ovim događajem progonoštvostvo knjiga iz franjevačke knjižnice je završeno, a pateru Marku se i ovim putem odaje priznanje za hrabrost spašavanja knjiga, jer je iz ljubavi sve učinio da spasi vukovarsko knjiško blago, tragajući za njim, a i skrbeći o njemu u samostanu u Zemunu.

Povratom ovoga vrijednoga fonda Knjižnice, koja je do rata 1991. godine imala oko 17.000 svezaka i bila jedna od najvrjednijih toga profila u Hrvatskoj, u našem samostanu nastavljena je skrb za njezinu restauraciju i smještaj sredstvima Ministarstva kulture RH, Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu, te donatora.

Navedene knjige su dopremljene i smještene u obnovljene prostorije samostana u Vukovaru. S obzirom da su knjige punih dvanaest godina bile smještene u neprikladnim uvjetima, Ministarstvo kulture organizira 7. prosinca 2004. godine uvid u fond knjiga u Franjevačkom samostanu u Vukovaru, s voditeljima restauratorskih radionica za papir i knjigu Hrvatskoga državnog arhiva i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, fra Vatroslavom Frkinom, iz Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, stručnjakom za ovu vrste knjižne građe, pročelnikom Konzervatorskog odjela u Osijeku Ministarstva kulture, Zvonkom Bojčićem, u koordinaciji pomoćnice

ministra kulture mr. sc. Branke Šulc u svrhu izrade troškovnika za restauraciju. Važan dio projekta je i opremanje te knjižnice – policama, defenzorima, knjižničnom opremom prema standardima knjižnične struke.

Franjevačku knjižnicu u Vukovaru već godinama obogaćuju dobri i plemeniti ljudi, kao i kulturne ustanove, koji daruju svoje knjiško blago neprocjenjive vrijednosti. Nekoliko njih je doista vrijedno spomena. Oporučno, poslije svoje smrti, svoje su knjiško blago darovali franjevačkoj knjižnici u Vukovaru prof. Branko Mrkušić (Vukovarac, kao prognanik umro je u Poreču u Istri), zatim prof. Vinko Nikolić (veliki hrvatski domoljub i emigrant koji je godinama u emigraciji uređivao *Hrvatsku reviju* i okupljao naše ljude u emigraciji), dr. sc. Josip Barbarić iz Zagreba, kao i brojni drugi dobri ljudi.

Velikim dijelom zahvaljujući Fondu za obnovu i razvoj Grada Vukovara, pod vodstvom gđe Ljiljane Blažević, danas je knjižnica u franjevačkom samostanu lijepo uređena. Veliki doprinos uređenju dao je fra Benko Horvat, samostanski knjižničar i arhivar. Donacijom T-HT-a uređen je knjižnični prostor, koji je opremljen potrebnim policama, a restauriran je i dio najvrjednijih knjiga. Knjižnica je knjiški sredena, ali ne do kraja, nedostaje 200-njak primjeraka, koje se još uvijek nalaze na restauraciji u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Izbor i restauraciju knjiga vodilo je stručno osoblje: fra Vatroslav Frkin, knjižničar i arhivar Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Irena Medić iz restauratorskih radionica za knjigu i papir Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Tatjana Mušnjak iz Hrvatskoga državnog arhiva, Zlatko Bielen, voditelj slikarske restauratorske radionice Hrvatskoga restauratorskog zavoda, te Zvonko Bojčić, pročelnik

Konzervatorskog odjela u Osijeku. Predstoji katalogizacija kojom bi onda završila obnova i uređenje knjižnice te bi ona postala otvorena i dostupna akademskoj i široj javnosti.

U franjevačkom samostanu postoji još jedna mala knjižnica Franjevačkog svjetovnog reda koja ima lijepi broj knjiga duhovne literature novijega datuma.

Glazbena arhivska građa

Prema Izvještaju o glazbenoj baštini, koju su popisivali L. Šaban i Z. Blažević iz 1980. godine, popisujemo glavna glazbena djela vukovarskog samostana, za koja autori navode da su najbogatija po sačuvanim glazbenim rukopisima.

Samostanska inkunabula © Ivica Jagodić

Franjevački samostan u Vukovaru
© Ivica Jagodić

Građa iz samostanske knjižnice
© Ivica Jagodić

Ima pet rukopisnih kantuala:

- ♦ *Kantual Josipa Marije Cordansa iz 1750.* veliki folio format sa 297 str. Takve kantuale dao je nabaviti za sve samostane svoje Provincije Vukovarac fra Josip Janković. Ovaj primjerak pripadao je osječkom samostanu.
- ♦ *Kantual Josipa Marije Cordansa iz 1750.* veliki folio format sa 294 str. naslovljen CHORVS seu MISSAE CHORALES pro conventu SS. Philippi et Jacobi Valcovarini.
- ♦ *Kantual fra Filipa Kapušvarca iz 1735.* godine.
- ♦ *Kantual fra Franje Filipovića, Vukovarca iz 1722.* godine
- ♦ *Orguljaški priručnik fra Antuna Sandukčića iz Cernika iz 1732.* godine.

Franjo Kuhač spominje da je vidio Jaićevu kajdanku, a pronašao je prijepis iz XVIII. stoljeća jedine poznate simfonije Amanda Ivančića, te se pretpostavlja da se izvodila u Vukovaru.

Glazbeni arhiv čuva i rukopise i notne zapise: fra Kamila Kolba, Hruze i drugih autora.

U zbirci je nekoliko tiskanih glazbenih priručnika iz XVIII. stoljeća, te bogata zbirka kantuala, pjesmarica i drugih glazbenih izdanja od Jaićevih „Napiva“ iz 1850. pa sve do naših dana.

Prema izvorima, koji su danas dostupni samo u literaturi, rukopisna glazbena građa vukovarskog franjevačkog samostana je najbogatija brojem jedinica među podunavskim samostanima Reda. Arhivska građa, kao i cijela knjižnica zajedno je sa samostanom pretrpjela velika oštećenja tijekom rata i okupacije.

Crkvena glazbeno-arhivska građa vukovarskog franjevačkog samostana je „iz progonstva“ napokon vraćena tek 2004. godine, a 2010., pod stručnim vodstvom dr. sc. Branke Ban, započeto je sređivanje vukovarske glazbeno-arhivske knjižne građe. Kataloška slika ovog franjevačkog slavonsko-srijemskog lokaliteta tek će se nakon sređivanja moći upotpuniti i postaviti u kontekst hrvatske crkvene literature – s posebnim osvrtom na Vukovar.

Ostalo samostansko blago i vrijednosti

Uz ljubav za knjigu, franjevci su kroz stoljeća skupljali razno umjetničko blago: slike, kipove, arhivalije i liturgijsko posuđe. U samostanskoj se riznici nalazilo bogato srebrno i pozlačeno liturgijsko posuđe umjetničke izrade od XVI. stoljeća pa sve do XX. stoljeća. Umjetničke slike baroknih i novijih majstora resile su oltare, zidove crkve i samostanske prostorije. ■

Sa skupa 3. dani
ICARUS Hrvatska ©
Arhiv Tuzla

Sa skupa 3. dani ICARUS
Hrvatska © Arhiv Tuzla